

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASY ÝOKARY WE ÝÖRITE ORTA
BILIM MINISTRLOGI

AJINIÝAZ ADYNDAKY
NÖKÜS DÖWLET PEDAGOGIKA INSTITUTY

«TASSYKLAÝARYN»
Nöküs döwlet pedagogika instituty
rektory B. Otemuratow
2020 ý.

«YLALAŞYLDY»
Özbekistan Respublikasy
Yokary we ýörite orta bilim ministry

2020 ý.

HÜNÄR (DÖREDIJILIK) SYNAGLARYŇ MAKSATNAMASY WE
BAHA ÖLÇEGI

Türkmen dili we edebiyaty dersi

5111300 – Ene dili we edebiyaty: türkmen dili we edebiyaty tälim ýönelişi üçin
(1 bloc)

5111700 – Başlagyç tälim ýönelişi üçin (1 bloc)

5110900 – Pedagogika we psihologiýa ýönelişi üçin (2 bloc)

Maksatnama Ajiniyaz adyndaky Nöküs döwlet pedagogika instituty Geňesinde ara alnyp maslahatlaşyldy we tassyklandy. 2020-nji ýylyň «_7_» iýuldaky «_7_» - sanly mejlisiniň protokoly.

Düzen:

Ajiniyaz adyndaky NDPI, Gazak dili we edebiyaty kafedrasynyň dosenti, f.y.d. dos.T.Keruenow

Pikir bildirenler:

Ajiniyaz adyndaky NDPI, Özbek edebiyaty kafedrasynyň professory, f.y.d. K.Kurambaew

Berdak adyndaky GDU, Türkmen dili we edebiyaty kafedrasynyň müdiri, dosent, f.y.d. O.Gayıliewa

1. Giriş

5111300 – Ene dili we edebiyaty: türkmen dili we edebiyaty, 5111700 – Başlagyç tälim, 5110900 – Pedagogika we psihologiýa tälim ýönelişi boýunça Hünär (döredijilik) synagynyň maksatnamasy umumy bilim berýän mekdeplerdäki türkmen dili we edebiyaty dersiniň maksatnamasy esasynda düzülen bolup, abiturientleriň amalybilimini anyklamak üçin niýetlenilen.

5111300 – Ene dili we edebiyaty: türkmen dili we edebiyaty, 5111700 – Başlagyç tälim, 5110900 – Pedagogika we psihologiýa tälim ýönelişine hüjjet tabşyran abiturientler döredijilik synagda türkmen dili we edebiyaty dersinden ýazmaça beýanama işini ýerine ýetirýär. Ýerine ýetirilen işine tassyklanan kriteriýa esasynda bahalanýar.

Respublikamyzda pandemiýa halatlary bellenilen wagtda karantin çäklendirmelerini hasaba alyp hem-de Koronavirus infersiyasynyň giňişleýin dargamagynyň önüni almak, halkyň sanitariý-epidemiolik howpsuzlygyny saklamak maksadynda 2020-2021-nji okuw ýyly üçin giriş ekzamenlerini ýönekeýleşdirmek üçin hem-de abiturentleriň ekzamenlere bir gezek gelip gitmeklerini üpjün etmek maksadynda bu maksatnama hem-de baha ölçegleri işlenip düzüldi.

2. Dersiň maksady we wezipesi

5111300 – Ene dili we edebiyaty: türkmen dili we edebiyaty, 5111700 – Başlagyç tälim, 5110900 – Pedagogika we psihologiýa tälim ýönelişinde mugallymçylygy taýýarlamak boýunça Hünär (döredijilik) synag abiturientleriň türkmen dili we edebiyaty dersinden praktiki bilimini we gönükmelerini anyklamak maksadynda geçirilýär.

Abiturientler hünäriň aşakdaky temalardan soraglara ýazmaça jogaplar ýerine ýetirýärler.

Türkmen dili we edebiyaty. Türkmen dili we edebiyaty dersinden synag ýazmaça alynýar.

Halk agzeki döredijiligi hakynda düşünje. Çeper edebiyatyň durmuş bilen arabaglanyşygy. Edebiyat we döwür. Türkmen edebiyatynyň ösüşi we onyň jemgyýetiň ösüşi bilen baglanyşygy. Halk döredijiligi. Türkmen halk döredijiliginiň ösüşi, onuň esasy žanrlary. Türkmen adatlary we döp-dessurlary.

Nakyl-matallar. Nakyllaryň mazmuny. Nakyl-matallar – halkyň ömür tejribesinden alnyp dörän pikir-duýgularyň ýygyny. Adamkärçilik, mertlik we ş.m. temasyndaky nakyl-matallar. Tapmaçalar we olaryň temalary. Tapmaçalaryň ynsan pikir-duýgularyny terbiýelemekdäki orny.

Ertekiler. Ertekileriň janr häsiýetleri. Ertekilerden görünýän halkyň arzuw-armanlary, paýhaslylygy. Ertekilerdäki halkyň ynamy we arzuw-hyýallary. Ertekileriň görnüşleri. Rowaýat-epsanalar, şorta sözler. Rowaýat we şorta sözleriň agzeki döredijiligiň başga görnüşlerinden tapawudy.

Eposlar. Eposlara mahsus alamatlar. «Gorkut ata» eposy, «Görogly» eposy. Eposyň gahrymançylyk häsiýeti. «Gorkut Ata» eposy. Eposyň gahrymançylyk häsiýetleri. Liro-epiki eserler. Dessanlar, olaryň özüne mahsus häsiýetleri. «Görogly»

eposy. Eposyň tematikasy, mazmuny we ideýasy. “Nejep oglan” dessany. “Şasennem-Garyp” dessany.

Gadymy we orta asyrlardaky edebi ýadygärlikler. “Tumaris”, “Şirak” we başga edebi ýadygärlikler hakynda maglumat. Orhon-Ýeniseý ýazuw ýadygärligi. Kultegin (Uly ýazuw). VII-VIII asyrlar. Ýazuwyň taryhy.

Garahanylar döwrüniň edebiýaty. Ýusup Has Hajybyň ömri we döredijiligi, “Kutadgu - bilik” eseri. Eseriň ideýa-mazmuny, öňe sürülýän meseleler.

Seljuklar döwrüniň edebiýaty. Emir Muezziý, Enweri, Raşeddin, Wat-wat we olaryň döredijiligi.

Türki dildäki edebiýat. Mahmyt Kaşgarynyň döredijiligi, “Diwany-lugat-at türk” eseri. Eseriň dili. Eserde halk döredijiligi eserleriniň wariantlarynyň ulanylyşy.

Hoja Ahmet Ýassawy. Hoja Ahmet Ýassawynyň ömri we döredijiligi. “Hikmetler” diwany kitaby. Timuriler döwrüniň edebiýaty. Rabguzynyň “Kyssas-ul enbiýa” kitaby. Ýunys Emre. Ýunys Emraniň ömri we döredijiligi. Şygyrlar. Wepaýy. Wepaýynyň “Rownakyl-yslam” eseri. Ymameddin Nesimi. Nesiminiň döredijiligi. Muhammet Baýram han. Muhammet Baýram hanyň lirikasy.

Garaja oglan. Garaja oglanyň lirikasy. XVIII asyr turkmen edebiýaty. Azadynyň “Wagzy-Azat” kitaby. Magtymgulynyň goşgulary. Gaýybynyň lirikasy. “Gelende bardyr” goşgusy. Gaýybynyň “Otuz iki tohum kyssasy” eseri. Şabendäniň lirikasy, “Gül-Bilbil” dessany. XIX asyr turkmen edebiýaty. Talybynyň lirikasy. Abdysedar Kazynyň “Jeňnama” poemasy. Keminäniň lirikasy, şorta sözleri. Seydiniň lirikasy. Zeliliniň lirikasy. Mollanepesiň lirikasy, “Zöhre-Tahyr” dessany. Mätäjiniň lirikasy.

XX asyr turkmen edebiýaty. XX asyryň başyndaky türkmen edebiýaty. Türkmen edebiýaty 20-30 ýyllarda. G. Burunowyň, B. Amanowyň “Keýmir kör” dramasy. A.Gowşudowyň “Perman”, “Köpetdagyň eteginde” romanlary. B.Kerbabaýewiň “Aýgytly ädim” romany. A.Kekilowyň “Söýgi” romany. G.Seyitliýewiň goşgulary. K.Gurbanepesowyň “Ata we ogul”, “Aýal bagşy” poemalary. N.Saryhanowyň “Şirin”, “Şükür bagşy” eserleri.

Goňşy halklar edebiýaty. Ferdöwsiniň “Şanama” eserinden bölek. Jamynyň “Altyn zynjyr”, “Baharystan” eserleri. Alyşir Nowaýynyň ömri we döredijiligi.

Garaşsyzlyk döwrüniň edebiýaty we onuň ösüşi.

Fonetika. Fonetikada öwenilýän meseleler. Fonetika, grafika, orfografýa hakda düşünje. Çekimli seslerin bölünişleri: Uzyn we gysga çekimliler. Inçe we ýogyn çekimliler, Dar we giň çekimliler, Dodaklanýan we dodaklanmaýan çekimliler. Dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni. Çekimsiz sesler we olaryň bölünişleri. Dymyk çekimsizleriň açyga öwrülişi. Dar çekimlileriň açyga öwrülişi. Bogun we bogun galyplary. Basym we intonasiýa barada maglumat. Bogun we bogun galyplary. Basym we intonasiýa barada maglumat.

Leksika. Türkmen diliniň leksikasynyň baýlaşmagy. Sözüň asyl we goşma manysy. Sözüň köpmanylylygy. Sinonimler. Antonimler. Omonimler. Sözlükler.

Morfologiýa. Sözüň sostawy. Sözleriň hilleri; sada, goşma, tirkeş sözler. Söz toparlary. Atlar. Atlaryň manysy boýunça bölünişleri. Has we jyns atlar. Atlaryň ýöňkeme bilen üýtgeýişleri. Atlaryň düşüm bilen üýtgeýişleri. Atlaryň san bilen

üýtgeýişleri. Sypatlar. Sypatlaryň ýasalyşlary. Sypat derejeleri. Sanlar. Sada we goşma sanlar. Mukdar we tertip sanlar. Çalyşmalar. Çalyşmalaryň görnüşleri: at, görkezme, sorag, san, gaýdym, ýokluk, nämälim çalyşmalar. Işlikler. Işlikleriň aňladýan manylary, sorag we zaman aňladyşy. Işlikleriň gurluşy; sada we goşma işlik. Işlik derejeleri; düýp, şariklik, ýükletme, gaýdym, özlük derejeleri. Häzirki, öten, geljek zaman işlikleri. Işlik formalary; buýruk, şert, nämälim, arzuw-ökünç formalary, Ortak işlikler. Hal işlikler. Hallar we olaryň bölünişleri; asyl, ýasama, goşma-tirkeş hallar. Kömekçiler; baglaýjylar, sözsoňular, ümlükler.

Sintaksis. Sözlem hakda düşünje. Sözlemleriň aňladýan manylary boýunça bölünişleri. Söz düzümleri, olaryň ýanaşma, ylaşma, eýerme ýoly bilen baglanyşy. Sözlemiň baş agzalary; eýe we habar. Sözlemiň aýyklaýjy agzalary; aýyrgyç we doldurgyç. Sözlemiň deňdeş agzalary. Ýönekeý sözlemler we olaryň görnüşleri; doly, doly däl, eýeli, eýesiz, eýesi näbelli sözlemler. Sözlem agzasy hasaplanmaýan sözler; ýüztutma, jogap we giriş, sözler, ümlükler. Goşma sözlemler; düzmeli we eýerjeňli goşma sözlemler. Başganyň sözi. Gepleşik. Sitata. Fonetik, morfologik, sintaktik derňewler.

3. Abiturientiň bilimine goýulýan talaplar

Abiturientden türkmen dili we edebiýaty dersinden saýlap alnan temalar boýunça erkin pikirlenip, tema hakynda özleriniň pikirlerini ýazmaça görnüşde beýan edip, türkmen dili boýunça soraglara nazary we amaly gönükmelere esaslanyp pikirini giňişleýin delillendirip açyp berse, özüniň pikirini erkin beýan edip bilmegi, edebi dilde ýazmagy, sözleriň logiki zygiderlilik, mazmunyna laýyk gelmegi, netije çykaryp bilmegi; kompozisiýa taýdan tutuş, pikiriniň logiki zygiderli beýan edilmegi; stili mazmunyna laýyk bolmagy, orfografik we stilistik ýalňyşy bolmazlygy talap edilýär.

Abiturient 5111300 – Ene dili we edebiýaty: türkmen dili we edebiýaty, 5111700 – Başlagyç tälim ýönelişleri üçin “Türkmen dili we edebiýaty” dersinden jedwel boýunça bellenen günlerde 1 sagadyň dowamynda döredijilik işi ýerine ýetirýär. Bu işleri bahalamak aşakdaky tertipde amala aşyrylýar: türkmen dili we edebiýaty dersinden ýerine ýetirilýän her bir döredijilik (ýazmaça görnüşdäki jogaplar) işine synag geçirýän komissiýa agzalary kriteriýanyň esasynda maksimum 96 ball, türkmen dili boýunça berlen soraglara 48 ball, türkmen edebiýaty boýunça berlen soraglara 48 ball goýulýar. Her bir ders boýunça ballar wedomosta goýulýar we umumylaşdyrýar. Bu tälim ýönelişi boýunça döredijilik ekzamenler üçin goýulýan umumy 96 ball bolup hasaplanýar we bular dersler boýunça aşakdakay ýaly bölüşdirilýär:

1. Türkmen dili boýunça - 48 ball
2. Türkmen edebiýaty boýunça - 48 ball

5110900 – Pedagogika we psihologiýa ýönelişi üçin “Türkmen dili we edebiýaty” dersinden jedwel boýunça bellenen günlerde 1 sagadyň dowamynda döredijilik işi ýerine ýetirýär. Bu işleri bahalamak aşakdaky tertipde amala aşyrylýar: türkmen dili we edebiýaty dersinden ýerine ýetirilýän her bir döredijilik (ýazmaça

görnüşdäki jogaplar) işine synag geçirýän komissiýa agzalary kriteriýanyň esasynda maksimum 93 ball, türkmen dili boýunça berlen soraglara 47 ball, türkmen edebiýaty boýunça berlen soraglara 46 ball goýulýar. Her bir ders boýunça ballar wedomosta goýulýar we umumylaşdyrýar.

1. Türkmen dili boýunça - 47 ball
2. Türkmen edebiýaty boýunça - 46 ball

4. 5111300 – Ene dili we edebiýaty: türkmen dili we edebiýaty tälim ýönelişi üçin “Türkmen dili we edebiýaty” dersi boýunça alynýan döredijilik synagy üçin jemi 96 ball goýulýar, synag üçin berlen umumy ball wariantdaky soraglar boýunça aşakdaky ýaly tertipde bölüşdirilýär. Ýazma iş üçin bir ýarym sagat wagt bellenen.

1. TÜRKMEN DILI DERSI BOÝUNÇA (1 блок)

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Teoretiki soraga dogry jogap we oňa degişli mysallar ýazan, ýeterlik düşüňjesi bolan, orfografik we stilistik ýalňyşsyz, dogry jogap berene goýulýar.	35-48
2	Teoretiki bilimi bolan, soraglary mysallar arkaly delillendiren, emma 3-5 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	22-34
3	Teoretiki bilimi bolan, emma degişli mysallar getirmedik, soraga doly jogap bermedik, 6-7 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	11-21
4	Soraga doly jogap berip bilmedik, mysallary ýalňyş, sowatsyz ýazyylan ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	0-10

2. TÜRKMEN EDEBIÝATY BOÝUNÇA

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Temany ýagşy bilýän, subutnamalar getirilen, analiz etmegi başaran, özbaşdak pikir ýöredip bilýän, beýan edilişi taýdan zygiderli, anyk beýan edilen, edebi dilde ýazyylan, mazmuny doly açylan, 1-2 dürs ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	35-48
2	Temany doly açyp beren, analiz etmegi başaran, edebi dilde ýazyylan, beýan edişinde käbir kemçiligi bolan, mazmunynda 2-3 nätakyklyk göüberen, sözde 3-4 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	22-34

3	Temany dogry açyp bilen, ýöne doly jogap berip bilmedik, nätakyklyklar goýberen, beýan etmekde ýalňyşlary bolan, pikirini zýygiderli beýan edip bilmedik, sözde 6-7-den köp ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bolmadyk beýannama goýulýar.	11-21
4	Temany ýazyp bilmedik, dürs ýazuw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy 10 - dan köp bolan, mazmuny açylmadyk beýannama jogaplara goýulýar.	0-10

4. 5111700 – Başlagyç tälim ýönelişi üçin “Türkmen dili we edebiýaty” dersi boýunça alynýan döredijilik synagy üçin jemi 96 ball goýulýar, synag üçin berlen umumy ball wariantdaky soraglar boýunça aşakdaky ýaly tertipde bölüşdirilýär. Ýazma iş üçin bir ýarym sagat wagt bellenilen.

1.TÜRKMEN DILI DERSI BOÝUNÇA

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Teoretiki soraga dogry jogap we oňa degişli mysallar ýazan, ýeterlik düşüňjesi bolan, orfografik we stilistik ýalňyşsyz, dogry jogap berene goýulýar.	35-48
2	Teoretiki bilimi bolan, soraglary mysallar arkaly delillendiren, emma 3-5 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	22-34
3	Teoretiki bilimi bolan, emma degişli mysallar getirmedik, soraga doly jogap bermedik, 6-7 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	11-21
4	Soraga doly jogap berip bilmedik, mysallary ýalňyş, sowatsyz ýazylan ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	0-10

2.TÜRKMEN EDEBIÝATY BOÝUNÇA

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Temany ýagşy bilýän, subutnamalar getirilen, analiz etmegi başaran, özbaşdak pikir ýöredip bilýän, beýan edilişi taýdan zýygiderli, anyk beýan edilen, edebi dilde ýazylan, mazmuny doly açylan, 1-2 dürs ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	35-48
2	Temany doly açyp beren, analiz etmegi başaran, edebi dilde ýazylan, beýan edişinde käbir kemçiligi bolan, mazmunynda 2-3 nätakyklyk goýberen, sözde 3-4 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	22-34

3	Temany dogry açyp bilen, ýöne doly jogap berip bilmedik, nätakyklyklar goýberen, beýan etmekde ýalňyşlary bolan, pikirini yzygiderli beýan edip bilmedik, sözde 6-7-den köp ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bolmadyk beýannama goýulýar.	11-21
4	Temany ýazyp bilmedik, dürs ýazuw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy 10 - dan köp bolan, mazmuny açylmadyk beýannama jogaplara goýulýar.	0-10

4. 5110900 – Pedagogika we psihologiýa ýönelişi üçin “Türkmen dili we edebiýaty” dersi boýunça alynýan döredijilik synagy üçin jemi 93 ball goýulýar, synag üçin berlen umumy ball wariantdaky soraglar boýunça aşakdaky ýaly tertipde bölüşdirilýär. Ýazma iş üçin bir ýarym sagat wagt bellenilen.

1. TÜRKMEN DILI DERSI BOÝUNÇA

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Teoretiki soraga dogry jogap we oňa degişli mysallar ýazan, ýeterlik düşüňjesi bolan, orfografik we stilistik ýalňyşsyz, dogry jogap berene goýulýar.	35-47
2	Teoretiki bilimi bolan, soraglary mysallar arkaly delillendiren, emma 3-5 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	22-34
3	Teoretiki bilimi bolan, emma degişli mysallar getirmedik, soraga doly jogap bermedik, 6-7 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	11-21
4	Soraga doly jogap berip bilmedik, mysallary ýalňyş, sowatsyz ýazylan ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan jogaba goýulýar.	0-10

2. TÜRKMEN EDEBIÝATY BOÝUNÇA

T/n	Jogabyň mazmuny	Goýulýan ball
1	Temany ýagşy bilýän, subutnamalar getirilen, analiz etmegi başaran, özbaşdak pikir ýöredip bilýän, beýan edilişi taýdan yzygiderli, anyk beýan edilen, edebi dilde ýazylan, mazmuny doly açylan, 1-2 dürs ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	35-46
2	Temany doly açyp beren, analiz etmegi başaran, edebi dilde ýazylan, beýan edişinde käbir kemçiligi bolan, mazmunynda 2-3 nätakyklyk goýberen, sözde 3-4 ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bar bolan beýannama goýulýar.	22-34

3	Temany dogry açyp bilen, ýöne doly jogap berip bilmedik, nätakyklyklar goýberen, beýan etmekde ýalňyşlary bolan, pikirini yzygiderli beýan edip bilmedik, sözde 6-7-den köp ýazyw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy bolmadyk beýannama goýulýar.	11-21
4	Temany ýazyp bilmedik, dürs ýazuw, punktuasion hem-de stilistik ýalňyşy 10 - dan köp bolan, mazmuny açylmadyk beýannama jogaplara goýulýar.	0-10

5. Hünär (döredijilik) synaglary geçirmegiň tertibi

5111300 – Ene dili we edebiýaty: türkmen dili we edebiýaty, 5111700 – Başlagyç tälim, 5110900 – Pedagogika we psihologiýa tälim ýönelişine hüjjet tabşyran abiturient jedweliň esasynda bellenilen günlerde türkmen dili we edebiýaty dersinden ýazmaça soraglara jogap berýärler. Kabul ediş komissiyasy tarapyndan guralan toparlar, hünär (döredijilik) synaglar ýörite auditoriýalarda geçirilýär.

Kabul komissiyasy tarapyndan düzülen toparlar karantin kadalaryny saklan halda kämilleşdirilýär we amala aşyrylýar. Hünär (döredijilik) ekzamen toparlar boýunça geçirilýär. Hünär (döredijilik) ekzamenler abiturientleriň ekzamen tapşyrmagyna golaýlaşdyrylan otaglarda geçirilýär. Abiturientleriň howhsuzlygyny üpjün etmek maksadynda hünär (döredijilik) ekzamenler ýurdumyzda ykrar edilen karantin kadalaryna amal eden halda, ýagny, her bir abiturientiň biri-biri bilen uzagyklyk aralygy az diýende 2 metri saklan halda, şonuň bilen birlikde, abiturientleri medisina elligi (perçatka) hem-de maska (nykap) lar bilen üpjün edilen halda geçirilýär.

6. Apellýasiýa tertibi

Abiturientler tarapyndan Hünär (döredijilik) synag netijeleri boýunça Institutyň Kabul ediş komissiyasynyň appellýasiýalary bilen iş alyp barýan komissiyasyna netijeler yglan edilen günden başlap 24 sagadyň dowamynda närazylygyny arza arkaly bildirmegi mümkin. Närazylyk arzasynyň mazmunynda diňe özüniň ballary hakynda bolsa kabul edilýär, emma başga abiturientler hakynda ýazylan bolsa arzalary kabul edilmeyär.

Ýatlama: Hünär (döredijilik) ekzamene gelmedik abiturientlere gaýtadan Hünär (döredijilik) ekzamen geçirilmeyär

TÜRKMEN DILI WE EDEBİYATY DERSINIŇ MAKSATNAMASY

Türkmen dili

Fonetika. Fonetikada öwenilýän meselelelr. Fonetika, grafika, orfografýa hakda düşünje. Çekimli seslerin bölünişleri: Uzyn we gysga çekimliler.

Inçe we ýogyn çekimliler, Dar we giň çekimliler, Dodaklanýan we dodaklanmaýan çekimliler. Dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni. Çekimsiz sesler we olaryň bölünişleri. Dymyk çekimsizleriň açyga öwrülişi. Dar çekimlileriň açyga öwrülişi. Bogun we bogun galyplary. Basym we intonasiýa barada maglumat.

Bogun we bogun galyplary. Basym we intonasiýa barada maglumat.

Leksika. Türkmen diliniň leksikasynyň baýlaşmagy. Sözüň asyl we goşma manysy. Sözüň köpmanylylygy. Sinonimler. Antonimler. Omonimler. Sözlükler.

Morfologiýa. Sözüň sostawy. Sözleriň hilleri; sada, goşma, tirkeş sözler. Söz toparlary. Atlar. Atlaryň manysy boýunça bölünişleri. Has we jyns atlar. Atlaryň ýöňkeme bilen üýtgeýişleri. Atlaryň düşüm bilen üýtgeýişleri.

Atlaryň san bilen üýtgeýişleri. Sypatlar. Sypatlaryň ýasalyşlary. Sypat derejeleri. Sanlar. Sada we goşma sanlar. Mukdar we tertip sanlar. Çalyşmalar. Çalyşmalaryň görnüşleri: at, görkezme, sorag, san, gaýdym, ýokluk, nämälim çalyşmalar. Işlikler. Işlikleriň aňladýan manylary, sorag we zaman aňladyşy. Işlikleriň gurluşy; sada we goşma işlik. Işlik derejeleri; düýp, şariklik, yükletme, gaýdym, özlük derejeleri. Häzirki, öten, geljek zaman işlikleri. Işlik formalary; buýruk, şert, nämälim, arzuw-ökünç formalary, Ortak işlikler. Hal işlikler. Hallar we olaryň bölünişleri; asyl, ýasama, goşma-tirkeş hallar. Kömekçiler; baglaýjylar, sözsoňular, ümlükler.

Sintaksis. Sözlem hakda düşünje. Sözlemleriň aňladýan manylary boýunça bölünişleri. Söz düzümleri, olaryň ýanaşma, ylalaşma, eýerme ýoly bilen baglanyşy. Sözlemiň baş agzalary; eýe we habar. Sözlemiň aýyklaýjy agzalary; aýyrgyç we doldurgyç. Sözlemiň deňdeş agzalary. Ýönekeý sözlemler we olaryň görnüşleri; doly, doly däl, eýeli, eýesiz, eýesi näbelli sözlemler. Sözlem agzasy hasaplanmaýan sözler; ýüztutma, jogap we giriş, sözler, ümlükler. Goşma sözlemler; düzmeli we eýerjeňli goşma sözlemler. Başganyň sözi. Gepleşik. Sitata. Fonetik, morfologik, sintaktik derňewler.

Türkmen edebiyaty

Halk agzeki döredijiligi hakynda düşünje. Çeper edebiyatyň durmuş bilen arabaglanyşygy. Edebiyat we döwür. Türkmen edebiyatynyň ösüşi we onyň jemgyýetiň ösüşi bilen baglanyşygy. Halk döredijiligi. Türkmen halk döredijiliginiň ösüşi, onuň esasy žanrlary. Türkmen adatlary we döp-dessurlary.

Nakyl-matallar. Nakyllaryň mazmuny. Nakyl-matallar – halkyň ömür tejribesinden alnyp dörän pikir-duýgularyň ýygyny. Adamkärçilik, mertlik we ş.m. temasyndaky nakyl-matallar.

Tapmaçalar we olaryň temalary. Tapmaçalaryň ynsan pikir-duýgularyny terbiýelemekdäki orny.

Ertekiler. Ertekileriň janr häsiýetleri. Ertekilerden görünýän halkyň arzuw-armanlary, paýhaslylygy. Ertekilerdäki halkyň ynamy we arzuw-hyýallary. Ertekileriň görnüşleri.

Rowaýat-epsanalar, şorta sözler. Rowaýat we şorta sözleriň agzeki döredijiligiň başga görnüşlerinden tapawudy.

Eposlar. Epozlara mahsus alamatlar. «Gorkut ata» eposy, “Görogly” eposy. Eposyň gahrymançylyk häsiýeti.

«Gorkut Ata» eposy. Eposyň gahrymançylyk hasiýetleri.

Liro-epiki eserler. Dessanlar, olaryň özüne mahsus häsiýetleri.

«Görogly» eposy. Eposyň tematikasy, mazmuny we ideýasy.

“Nejep oglan” dessany. “Şasennem-Garyp” dessany.

Gadymy we orta asyrlardaky edebi ýadygärlikler. “Tumaris”, “Şirak” we başga edebi ýadygärlikler hakynda maglumat.

Orhon-Ýeniseý ýazuw ýadygärligi. Kultegin (Uly ýazuw). VII-VIII asyrlar. Ýazuwyň taryhy.

Garahanylar döwrüniň edebiýaty. Ýusup Has Hajybyň ömri we döredijiligi, “Kutadgu - bilik” eseri. Eseriň ideýa-mazmuny, öňe sürülýän meseleler.

Seljuklar döwrüniň edebiýaty. Emir Muezziý, Enweri, Raşeddin, Wat-wat we olaryň döredijiligi.

Türki dildäki edebiýat. Mahmyt Kaşgarynyň döredijiligi, “Diwany-lugat-at türk” eseri. Eseriň dili. Eserde halk döredijiligi eserleriniň wariantlarynyň ulanylyşy.

Hoja Ahmet Ýassawy. Hoja Ahmet Ýassawynyň ömri we döredijiligi. “Hikmetler” diwany kitaby.

Timuriler döwrüniň edebiýaty. Rabguzynyň “Kyssas-ul enbiýa” kitaby.

Ýunys Emre. Ýunys Emraniň ömri we döredijiligi. Şygrylar.

Wepaýy. Wepaýynyň “Rownakyl-yslam” eseri.

Ymameddin Nesimi. Nesiminiň döredijiligi.

Muhammet Baýram han. Muhammet Baýram hanyň lirikasy.

Garaja oglan. Garaja oglanyň lirikasy.

XVIII asyr turkmen edebiýaty. Azadynyň “Wagzy-Azat” kitaby. Magtymgulynyň goşgulary. Gaýybynyň lirikasy. “Gelende bardyr” goşgusy. Gaýybynyň “Otuz iki tohum kyssasy” eseri. Şabendäniň lirikasy, “Gül-Bilbil” dessany. XIX asyr turkmen edebiýaty. Talybynyň lirikasy. Abdyssetdar Kazynyň “Jeňnama” poemasy. Keminäniň lirikasy, şorta sözleri. Seydiniň lirikasy. Zeliliniň lirikasy. Mollanepesiň lirikasy, “Zöhre-Tahyr” dessany. Mätäjiniň lirikasy.

XX asyr turkmen edebiýaty. XX asyryň başyndaky türkmen edebiýaty. Türkmen edebiýaty 20-30 ýyllarda. G. Burunowyň, B. Amanowyň “Keýmir kör” dramasy. A.Gowşudowyň “Perman”, “Köpetdagyň eteginde” romanlary. B.Kerbabayewiň “Aýgytly ädim” romany. A.Kekilowyň “Söýgi” romany. G.Seyitliýewiň goşgulary. K.Gurbanpesowyň “Ata we ogul”, “Aýal bagşy” poemalary. N.Saryhanowyň “Şirin”, “Şükür bagşy” eserleri.

Goňşy halklar edebiýaty. Ferdöwsiniň “Şanama” eserinden bölek. Jamynyň “Altyn zynjyr”, “Baharystan” eserleri. Alyşir Nowaýynyň ömri we döredijiligi.

Garaşsyzlyk döwrüniň edebiýaty we onuň ösüşi. Şahyrlaryň eserlerini analiz etmek.